

Ezernyi gonddal

Pártfogói körkép az új évezred küszöbén

Ha az utcán járván-kelvén megkérdezném az embereket, hallot-tak-e már valaha a hivatásos pártfogókról, nagy valószínűséggel nemmel válaszolnának, hacsak nem egy pártfogó rokonát, avagy épp egy pártfogoltat interjúvolnék meg véletlenségből. Ennél csak az szomorúbb, hogy tíz fogvatartott (legyen akár előzetes vagy jogerős) közül a fele legfeljebb a szókapcsolatot ismeri, a tartalmát nem, a maradék pedig előítélettel bír velük szemben, illetve konkrét rossz véleménnyel van róluk. Pedig a pártfogók egyaránt szolgálnák az utca emberét és a börtönlakót, úgy, hogy a bűncselekményre hajló, a perifériára szorult, a visszaesésre kárhoztatott réteget fölkarolják, dekriminalizálják, s integrálják a társadalomba. Ehhez azonban jóval nagyobb szervezettségre, több jogosítványra lenne szükség, ami törvények és pénz híján jelen pillanatban kivitelezhetetlen. Hogy a pártfogók mégis minden tőlük telhetőt megtesznek, sokszor még önerejükön is túl, erről szól ez a három „monológ”...

Egy főre 100–300 ügyirat jut évente

– Magyarországon 1870-ben indult el a rabsegélyezési program, angol mintákat követve. Az első világháborúig minden jól ment. A második világhégés alatt megszűnt, s csak az 1970-es években merült föl újra, hogy a szabaduló rabok érdekében kellene tenni valamit – mondja *Tóth József*, a Magyar Pártfogók Országos Szövetsége (MAPOSZ) elnöke. – Addig ezt a feladatot a rendőrség hatáskörébe utalták. 1975-ben szabályozták a magyar utógondozási rendszert. Pontosabban szólván a felnőtt korúak pártfogói felügyeletét az 1975. évi 20-as számú tvr. alapozta meg. Tehát szervezeti keretek között folyhatott tovább a munka. Ettől kezdve hivatásos pártfogók – jogászok, pedagógusok, pszichológusok végezték az utógondozási, pártfogói tevékenységet. 1979-től intézményesült a pártfogói felügyelet. Angolszász mintára igyekeztek nálunk is kiépíteni a struktúrát, de sajnos ezt az etalont a mai napig sem sikerült megközelíteni. Mindenesetre a szabadultakkal többé nem a Belügyminisztérium emberei foglalkoztak, hanem a fővárosi és megyei bíróságokon belül folyt a felnőtt korúak esetében a munka. A pártfogók képzését azonban sem akkor, sem azóta nem oldották meg. (Angliában két

esztendőnyi a tanulmányi idő, ami szakvizsgával zárul.) Nálunk mindösszesen 68 hivatásos pártfogó dolgozik. Egy főre 100–300 ügyirat jut évente. A szakirodalom szerint egy pártfogónak húsz kliense lehet, illetve a fiatalkorúakkal foglalkozó pártfogóknál ezt a számot 45 főben maximálták, ami véleményünk szerint még kezelhető. (Az angoloknál, bár igaz, jóval többen élnek a szigetországbán, 7500 főállású, felsőfokú végzettségű pártfogó tevékenykedik, s ugyanennyien segítik a munkájukat. Ott, mint minden alulról szerveződő társadalomban, a rendőrségi prevenció során is jelen vannak. A bíróságon sokszor szinte ügyészként képviselik a pártfogolást elrendelő ügyet. A börtönökben segítik a bv-s nevelők munkáját, s előkészítik a leendő szabadulók kinti boldogulását. A pártfogolandó embereket pedig fogadják és hathatósan támogatják. Mindemellert koordinálják a szabadultakkal foglalkozó karitatív szervezetek munkáját, így kerülvén el azt, hogy bárki is elessen a segítségnyújtás lehetőségétől. S nem utolsósorban ott vannak a drogambulanciákon, az alkoholológiai központokban mint irányítók. Szintén Angliában fölállítottak egy nemzeti követelményrendszert is.) Mind az angol szervezettel, mind a CEP-pel, amely az európai pártfogó szervezeteket tömöríti, jó a kapcsolatunk. A hajdan volt keleti blokkból (rajtunk kívül) a csehek, az észtek, a románok tagjai ennek az európai organizációnak. Utóbbiaknál még csak most bontakozik ki a pártfogói struktúra, de már meghatározták a továbbképzés mikéntjét s a nemzeti követelményrendszert is.

A MAPOSZ a bíróságoktól függetlenül működő magyar pártfogói tömörülés. Tagjai a felnőttekkel foglalkozó hivatásos pártfogók, és a tagságot önként vállaló pártolók. Két szakmai jellegű bizottságban képviseltetjük magunkat. Az egyik az Igazságügyi Minisztériumé, ahol azzal a törvénytervezettel foglalkoznak, amely valamelyest fölfrissítené, maivá, használhatóvá tenné a ránk vonatkozó jogszabályokat is. A másik pedig az Ifjúsági és Sportminisztérium kábítószerügyi koordinációs bizottsága és jogi munkacsoportja, ahol jómagam reprezentálok szervezetünket. Jelen pillanatban együttműködési megállapodásunk van a Vöröskereszttel, a Magyar Máltai Szeretetszolgálattal, a legfőbb egyházakkal, jelentős alapítványokkal, a Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnokságával, Győr-Moson-Sopron, illetve Bács-Kiskun megyék székhelyein pedig a helyi bv. intézetekkel.

Nem is olyan széles a szociális háló

– Hogy miképp kerülhet valaki pártfogói felügyelet alá? Egrészt dönthet erről intézkedésképp az ítélező bíró, aki leendő kliensünket próbára bocsátja, avagy felfüggesztett szabadságvesztést ró ki rá. Másrészt a bv. bíró a büntetésüket kitöltve szabadulók, illetve a feltételesen szabadon bocsátottak esetén szorgalmazza. Nyugat-Európában sok helyütt nyilatkozhatnak az emberek (természetesen csak néhány enyhébb bűncselekményfajta elkövetése esetén), hogy börtönben kívánják-e letölteni a szabadságvesztést, avagy közérdekű munkára váltanák át, amelynek során a megkeresett pénzből a bűnelkövető törleszti az államnak avagy a magánszemélynek okozott kárt. A közérdekű munka fogalma 1993 óta már Magyarországon is ismert, mint szabadságvesztés helyetti alternatív büntetési forma. Ám míg tőlünk nyugatabbra nagyon jól működik a rendszer, addig nálunk igencsak dőcög. A jogalkotó hiába kötelezte a munkaügyi köz-

pontokat, hogy állítsanak össze az ítélkező bíró számára álláslehetőségeket tartalmazó listát, a gyakorlatban ez nem érvényesül. A hivatásos pártfogó dolga lett, hogy munkahelyet keressen, s ellenőrizze az alternatív büntetését töltő személy ottani tevékenységét. A pártfogó ilyenkor az adott önkormányzat jegyzőjét kéri föl segítőnek, mert ő ismeri igazából a helyi (munka)viszonyokat. Ez a büntetésforma ma Magyarországon szívességi alapon működik. Rengeteg joghézaggal találkozunk, ám az ezekkel való viaskodás nem a mi feladatunk lenne. Elsőként: nem létesül munkaviszony a közérdekű tevékenységet végző ember és foglalkoztatója között. Nem tisztázott a közérdekű munkát végző elítélt és a munkáltató anyagi felelőssége. Nem szabályozza semmi üzemi balesetek, károk esetén a munkavégző felelősségét. Ráadásul 1999 márciusától az ügyész által elrendelhető a felügyelet melletti vádhalasztás, amely a bírósági pártfogók feladatát növeli. E vádhalasztás akkor mondható ki, ha elvileg ítélet nélkül is javítható a bűnös. Ha a megjelölt 1-3 éven belül nem követ el semmiféle jogszabályba ütköző cselekedetet, akkor a vádat elejtik.

Az eddig elmondottakból is látszik, hogy legnagyobb gondunk és feladatunk a munkahelyek felkutatása. A rendszerváltozás előtt rengeteg együttműködési megállapodásunk volt a nagyvállalatokkal. Megesett, hogy a szabadultnak munkakönyve, személyije sem akadt, mégis foglalkoztatták. Ma legfőljebb a vállalkozókhoz fordulhatunk, s kis túlzással azt kell mondjam, örülünk, ha védencünket akár feketén is foglalkoztatják. A munkaügyi központok ajánlatait gyakran vissza kell utasítanunk, mert a kliensnek nincs meg az általános iskolai végzettsége, alulképzett, s nincs is esélye esti iskolában tanulni, mert ezek zömmel megszűntek, börtönbéli képzésben pedig igazából a hosszabb ítéletet kapók részesülhetnek...

A visszaesés csak konkrét segítségnyújtással akadályozható meg. A sok-sok karitatív szervezet között alig-alig találunk segélyezéssel foglalkozókat. Lám, nem is olyan széles a szociális háló, mint azt a statisztikák mutatják. Ha munkát ajánlunk egy huszoneves szabadultnak, azt nem motiválja a húszezer forintos bruttó fizetés. Holott erkölcsi szempontból lényeges, hogy dolgozzék, mert a rendszeres munkavégzésre, ha sokáig halogatják, nehéz visszaszokni. Többen úgy vannak ezzel, nem érdemes állandó munkahelyet keresni, jobban jövedelmez az alkalmi állás.

Kézzelfogható segítségre lenne szükség

– Fontosnak tartanánk, hogy a bv. intézetekben határozottabban érvényesülhessünk. Szerencsére lapunkat, a *Pártfogók lapját* két példányban minden magyarországi börtön megkapja, s korábban rovatot indíthattunk a Börtön Újságban is. Ennek ellenére szorosabbra kellene fűzni a kapcsolatot a nevelőkkel, s legalább negyedévente ott kellene lennünk a bv-s fórumokon. Elengedhetetlen mindemellett, hogy a kábítószerekkel és azok hatásaival is megismerkedhessünk, hisz a drogfogyasztás kortünet, s egyre több kliensünk életében játszott (játszik?) szerepet. Ezzel kapcsolatban még kérdéseket is nehéz megfogalmaznom a pártfogóknak, nemhogy életvezetési tanácsokat adhatnék neki. Hatékonyabb eszközökre szorulnának a pártfogók, mert jelen pillanatban konkrét

segítséget szinte képtelenek vagyunk nyújtani. Hogy valakit visszatartsunk a bűnismétléstől, ahhoz meg kell reformálni a korábbi életét. Lakhatáshoz, munkához, pénzhez kell juttatni. Ma csak a szó erejével vagyunk képesek hatni. Életszemlélet-váltásra ösztönözzük a ránk bízott embereket. Igaz, már harmadik éve van újra segélykeret, ám az egyszer kiutalható 3-5 ezer forint csak krízisállapotban enyhít valamicskét, de erre nem lehet alapozni. A Soros Alapítványtól kapott nagyobb összegű segílyt nem apróztuk el, hanem egy bizonyos élethelyzet megoldására fordítottuk. Például ajtót vásároltunk a rászoruló házához, vagy téglát vettünk az építkezéshez, netán BKV-bérlethez juttattunk másvalakit, amíg nem kapta meg az első fizetését.

De túl a pénzen, sok másban is hathatós segítséget nyújthatnánk. Mentálhigiénés tréningeket szervezhetnénk, mint ahogy erre már volt példa. 2000-ben megint indul egy ilyen csoport fiatalkorú visszaesők részére. Ezáltal talán intenzívebb szemléletváltást érhetünk el náluk. Jó lenne, ha a tőlünk elkerülő fiatalok a művelődési házak szervezésében hasonló foglalkozásokon, szakkörökön vehetnének részt. Milyen nagyszerű volna, ha havonta egyszer klubot működtethetnénk, ahol nyomon követhetnénk sorsuk alakulását. Ám mindezekre nincs pénz. Egy terapeuta négyezer forintot kér egyetlen óráért.

A *Sansz* című lapban megjelenő pályázatok közül számos épp a mi csoportunkat célozza, ám csak az érintett önkormányzatokkal összefogva pályázhatnánk. Igen ám, de kevés helyen érzi feladatának az önkormányzat, hogy a szabadultak vagy az alternatív büntetésüket töltők visszailleszkedését segítse. Mindössze annyi dolguk lenne, hogy az elvégzendő tevékenységekről részletes költségvetést készítsenek, s ennek utána az érintettek dolgozhatnának a csatornázásokon, a belvízkárok megszüntetésénél, a környezetvédelmi munkáknál, a bér kilencven százalékát pedig az alapítvány állná. Így megoldódhatna az alulképzett rétegek foglalkoztatása...

A Magyarországi Pártfogók Országos Szövetségének Bács-Kiskun megyei szervezete – miként a Győr-Moson-Sopron megyei pártfogók az ottani bv. intézetekkel – szoros kapcsolatban áll a kecskeméti büntetés-végrehajtási intézettel, valamint a megyében található két országos letöltőházzal, Kalocsával és Állampusztával. Mindhárom bv. intézettel más a viszonyunk – kezdi regionális értékelését *Illés Tiborné*, a MAPOSZ főtitkára. Együttműködési megállapodást kötöttünk velük, bár a hatályos jogszabályok rögzítik a kapcsolattartás módját és a közös feladatokat. Ezekben a megállapodásokban plusz kötelezettségeket vállaltunk. Ennek alapján fő célunk: a szabadulás megfelelő előkészítése. A jogszabály szerint ez elsősorban a bévések dolga, de amennyiben ez a teendő erejüket meghaladja, akkor az adott intézet felkérheti az illetékes pártfogót. A gyakorlat bebizonyította, hogy ez nem elegendő. A nevelők csak azt tudják meg a szabadulás előtt állótól, amit az elmond. Ha az illető szerint minden rendben lesz odakint, akkor a nevelő ezt elfogadja. A gyakorlatban viszont mi gyakran olyan laccímet, tanyacímet kapunk meg, ami évek óta nem létezik, mert a házat már esetleg lebontották.

Mikor az utógondozott megjelenik nálunk, sokszor ezzel kezdi: abban reménykedtem, hogy a családom, az élettársam visszavár, de amikor hazaértem, már nem volt helyem, s utcára kerültem. Szeretnénk megelőzni az ilyen helyzeteket. A szabadulást követő egy-két hét meghatározza a beilleszkedés sikerességét vagy sikertelenségét. Ezért tartjuk fontosnak, hogy a pártfogó már a bv. intézetben találkozhasson leendő

pártfogoltjával. Ott megismerhesse, bizalmat építhessen ki, s elkezdhesse a legszükségesebb teendők végrehajtását.

Az elítéltek körében nem igazán kedvelt személy az intézetben belül a pártfogó. Ennek két okát látom. Az egyik az, hogy azok kerülnek vissza a börtönbe, akiknél a pártfogás nem hozott eredményt, ők pedig (közülük is inkább a hangadók) a rólunk kialakított, szerintük rossz tapasztalatot adják tovább társaiknak, akik ezt el is hiszik. Ilyenkor mi válunk bűnbakká. Ránk hárítják a felelősségüket. Akivel viszont sikeresen működtünk együtt, az esetleg nem jut vissza a börtönbe, így nem mondja el pozitív élményeit. Szeretnénk ezeket az előítéleteket személyes jelenlétünkkel megcáfolni.

Kecskeméten egyébként két intézet található. Az egyik előzetesház. Kevesen maradnak itt letöltendő ítélettel. Ennek ellenére napi kapcsolatban állunk az intézettel. Telefonon beszélünk a nevelővel, a fogvatartottal, ha szükséges. Ám az intézet jellege miatt ritkább a helyi feladat. A kettes objektumban ugyanakkor „válogatott” elítéltek élnek, rendezett családi háttérrel, ami feltétele az odakerülésnek.

Gyakran mesélik, hogy előzetesek keresnek föl minket. Főleg olyanok, akik már álltak pártfogó felügyelet alatt. Az esetben veszik föl velünk a kapcsolatot, ha váratlanul tartóztatják le őket, és elintézetlen ügyeket hagynak maguk után. Akadt, akinek a lakáskiutalása volt folyamatban. A polgármesteri hivatal ügyintézője nem találta. Bementem hát a hivatalba, s tájékoztattam az illetékest a fejleményekről. Ezzel párhuzamosan felkerestem az előzetesben lévő, segítettém kérvényt írni, s elmondtam, mit és hogyan tegyen, hogy az ügymenet ne akadjon meg. A család azóta átköltözött az új lakásba, ahová az illető is szabadul majd. Az előzetesekkel való törődést is utógondozásnak nevezzük. Igazából nem is foglalkozhatnánk velük. Ugyan nem tiltja a jogszabály, de a legfőbb ügyészség nem ért ezzel egyet. Pedig semmi olyat nem teszünk, ami akadályozná az eljárást. Akár a nevelő jelenlétében is beszélgetünk a rabbal. Csak segíteni szeretnénk. Ha ez nem a mi dolgunk, akkor kié? Mondják, ez okból működnek a civil szervezetek. Mára mindenki megtapasztalhatta, hogy ezek csak addig támogatják az embereket, amíg börtönben vannak. Akkor is főleg szóban. Ám midőn kiszabadul valaki, vagy épp előzetes letartóztatásba helyezik, nemcsak jó szóra, hanem kézzelfogható segítségre lesz szüksége. Konkrét eset. Egy állami gondozásban lévő fiatalember nyolc hónapja volt előzetesben. Természetesen nem volt lakása. Az eljáró bíró azért nem helyezte szabadlára – legalábbis így vélekedtünk –, mert nem tudta volna honnan idézni a tárgyalásokra. A nevelője megkeresett. Találtunk a férfinak fedelet. Az előzetes letartóztatását hamarosan megszüntették.

Nem készülnek tudatosan a szabadulásra

– Állampusztával nagyon jó és szoros kapcsolatunk volt. Ott sok a jogerős fogvatartott. Közel ezer elítéltnak ne lenne gondja? Bevezettük a minden hónap első csütörtökére eső pártfogói meghallgatást. Ezt a fogvatartottak írásban kérhették. Az első időben olyan kérésekkel fordultak hozzánk, amelyek nem tartoztak a kompetenciánkba, ugyanis a bv. életével függtek össze. Valaki – példának okáért – büntetés-

félbeszakítást kért, de a parancsnok nem engedélyezte. Tőlünk várt közbenjárást. Idő múltával csökkent a meghallgatásra jelentkezők száma. Akik viszont a segítségünket kérték, azok közül is csekély létszámban kerestek föl minket munkával kapcsolatos ügyekben. Miből fog megélni, ha szabadul? Majd megoldódik, válaszolták kérdésünkre. Pedig ez minden probléma forrása. Egyre fogytak a jelenlétünket igénylők. Ma már nem járunk rendszeresen Állampusztára, csak akkor, ha az illetékes nevelő szól. Viszont a bv. bíró hetente két napot tölt ott, így ő jelzi a nevelőnek, hogy léte-zünk és várjuk az érdeklődőket. A nevelőknek erre az a válaszuk: az elítéltek nem kérik a segítségünket. A faliújságra amúgy is kifüggesztették a MAPOSZ név- és cím-listáját. Onnan kiírhatnak mindent.

Szerintem ez nem elegendő. A fogvatartottak legtöbbje nem készül tudatosan a szabadulásra. Halogatja az elintézni valókat. Ráér minden, ha már kint lesz, gondolja. Ezért tudatosítani kellene azt a lehetőséget, amit a pártfogó jelenthet számukra. Állampusztai kapcsolatunk most hullámvölgybe ért. Talán egyszer változni fog.

Kalocsán a nevelők sokkal több feladatot vállalnak, mint másutt. Telefonálnak, leveleznek a fogvatartottak érdekében. Akkor tartanának igényt a munkánkra, ha egy adott ügy kapcsán kocsiba ülnének, a elutaznánk a helyszínre, a családhoz. Igen ám, de ott is csak annyit tud a nevelő a rábizottak külső kapcsolatairól, amit az elítélt elmond neki. Megesett, hogy az onnan szabadult egy hónap múltán megjelent nálunk. Se irata, se lakása, se munkahelye nem volt. Az élettársát sem találta a hajdani, közös alberletben. Még a ruháit is magával vitte. Először szociális segílyt akart kérni, de illetékbélyegre se futotta. A hivatalban kérdezték meg tőle, járt-e már nálunk. Azt sem tudta, hogy léte-zünk. Egy másik embernél korábban (felfüggesztett szabadságvesztése alatt) már egyszer elrendeltek pártfogói felügyeletet. Most szintén Kalocsáról szabadult. Egy hónap után megjelent nálunk. Eddig miért nem jött, kérdeztük. Úgy gondolta, tudta, csak akkor kereshet fel minket, ha küldik, ha hivatalosan is felügyelet alatt áll.

– Egy biztos: a hivatásos pártfogó nem tud lakást adni, de lakhatási lehetőséget képes szerezni. Nem tud közvetlenül munkahelyet nyújtani, ahová fel is veszik a szabadulót, de járja a várost, és lesi a munkalehetőségeket. Végül egy listát ad ügyfele kezébe. Régebben együttműködési megállapodásokat kötöttünk a vállalatokkal. „Küldöm az illetőt, vegyék már föl”. Elég volt egy telefon. Ma egyetlen munkahelyre öten jelentkeznek, és mondanom sem kell, nem frissen szabadultakat keresnek. Viszont a segédmunkák esetében meg sem kérdik, ki az illető, honnan jött, mit dolgozott korábban. Sokkal nagyobb probléma, ha valaki roma. Ilyenkor nem a börtönviseltség ténye riasztja a munkaadót, hanem a bőrszín, az előítélet. De nem tehetek semmit.

Pártfogoltjainknak csak egyharmada szabaduló. Kétharmaduk alternatív büntetés mellett kapja a felügyeletet. A börtönből jöttek egy ideig még szeretnének elhelyezkedni. De ahogy telik az idő, s megszokják a semmittevést, kevésbé óhajtanak munkát vállalni. A sorozatos kudarc sem tesz jót amúgy is megcsappant önbecsülésüknek.

Továbbtanulásra is ösztönöznénk pártfogoltjainkat. A kecskeméti képzőközpontban remek szakmákra lehetne jelentkezni. Az állattenyésztéstől kezdve a kosárfonáson át a számítógépes tanfolyamig széles a paletta. Ám sajnos velük is lazult a kapcsolatunk. Annak idején ők jöttek ide, és hozták az újabb és újabb programokat, de mi nem tudunk embereket küldeni. A tanulási vágy egyáltalán nem erős a hozzánk utaltakban.

Másrészt sokan nem is engedhetik meg maguknak, hogy a család mellett beüljenek az iskolapadba. Jóllehet valamiféle juttatás jár nekik a tanfolyam idejére, de nagyon kevés. Páran próbálkoztak tanfolyamokkal, egy-kettő sikerrel befejezte, de a zömük lemorzsolódott.

Ugyanakkor nem perspektíva a segédmunka sem. Aki jogosult a munkanélküli-elátásra, az nem fogja ezeket az „alantas”, rosszul fizető lehetőségeket – mint például az ároktisztítás – elvállalni. Főleg, ha a segély mellett több pénzzel kecsegtető alkalmi munkát végezhet.

Akadtt néhány pártfogoltunk, aki Tökölről szabadult, ahol is folytathatták általános iskolai tanulmányaikat, de a nyolcadikig nem jutottak el, mert közben letelt a büntetésük. Néhányukban megmaradt az igény, hogy befejezzék az iskolát. De akkoriban Kecskeméten megszűnt a dolgozók esti általános iskolája. Igyekeztünk magántanulóként bejuttatni őket oda, ahol a korábbi osztályokat végezték. Az érintett iskolák nem igazán lelkesedtek az ötletért. Kerestünk korrepetitort is, meg olyan embert, aki finanszírozta volna a tanulmányokat...

Volt olyan esetünk, amikor a kiskorú veszélyeztetése miatt elítélt szülő gyereke kimaradt az általános iskolából. Már túlkoros volt. Megkerestünk iskolákat. Elzárkóztak. A lány most tizenhat éves, ötödikes lenne. A családsegítő központ munkatársa korrepetálta. Az elmúlt évben tette volna le a hatodik osztályos vizsgát, de nem sikerült, pedig közben elértük, hogy heti két napban újrainduljon a dolgozók általános iskolája más-honnan eltanácsolt hetedik, nyolcadik osztályosok számára. Mehetett volna a védencünk is...

Tehát a családdal szintén mi foglalkozunk. Nem lenne kötelességünk, de a pártfogolt élete akkor rendeződik, ha a család élete is jó útra terelődik.

– Amikor a kliens először jelentkezik nálam, a bemutatkozás után egy hivatalos résszel kezdjük az ismerkedést, egyeztetjük a személyi adatokat, megnézem az iratait, a személyi igazolványát, a tb-kártyáját. Tudakolom, hol lakik, kikből áll a család, ki, mit csinál. Ezután a terveiről faggatom. Míg beszél, felmérem, reálisak-e azok. Megkérdezem, tudunk-e segíteni valamiben. Ha tudunk, megbeszéljük, mi az, amiben számíthat ránk. Majd ismertetjük a pártfogói felügyelet szabályait. Mi történik akkor, ha a magatartási kötelezettségeket megszegi. Első beszélgetésünk azzal zárul, hogy közlöm, melyek azok a feladatok, amelyeket egyedül fog elintézni, s melyek azok, amelyeket jómagam. Legvégül megbeszéljük, mikor találkozunk legközelebb, midőn beszámolunk egymásnak arról, mit intéztünk. Ez az első, ismerkedési beszélgetés kicsit hosszabb, mint a többi.

A klienseknek három típusa van. Valaki nagyon szeret beszélni a múltjáról. Az ártatlanságáról elsősorban, vagy a bűncselekmény elkövetésének körülményeiről. Ön-magáról is sokat mesél. Meg a családi életről. Először nem állítom le. Meg kell nyernem, hisz hivatalos személynek számítok, s ekképp nehezebb elhíttatnem, hogy valóban segíteni szeretnék, vagyis közös a célunk. Akkor is végighallgatom, ha érzem, valami sántít.

A másik típus csak a kérdéseimre válaszol, szinte csak igennel és nemmel. Ez esetben nem erőltetem a kommunikációt. A lényegét megtudjuk. Lesz időm elegendő, hogy megnyerjem, s így megnyíljon.

Akad, aki ránk zúdítja összes keservét: „*ő nem is kérte ezt a felügyeletet, púp a há-
tára az egész*”.

Hagyom, amíg kidühöngi magát, mert oka van az indulatosságának. Addig, amíg nem sérteget, beszéljen, kiabáljon nyugodtan, végighallgatom. Nem próbálom győzködni a felügyelet hasznáról. Általában pont az efféle vehemensek azok, akik annyira megtérnek, hogy a legjobb kapcsolatban válunk el tőlük, sőt, visszajárnak hozzánk, amikor nem kell, még akkor is.

Akik már tizenévvvel ezelőtt is megfordultak nálunk, még manapság is utasítgatnának. Van, hogy telefonon. Ezt intézzem, azt intézzem. Velük nagyon nehéz megértetni, nem azért vagyok, hogy helyettük cselekedjek. Közösen kell tennünk, vagy nekik kell lépniük némi segítséggel. Azt hiszik, a pártfogó jobban intézi az ügyes-bajos dolgaikat, mint ők maguk. Gyakran azért ilyenek, mert sok időt töltöttek börtönben, s nem akarnak, vagy nem mernek elindulni a hivatali útvesztőben. Megecsik, hogy csak a bizalom érdekében teszek meg valamit értük, de nélkülük, s ennek utána már az önállóság felé igyekszem terelgetni őket. Másokból úgy kell kiszedni, mi is, amiben segíteni tudnék, mert nem problémaként fogalmazzák meg, hanem egyszerűen elmesélik. Sokszor csak itt jut eszükbe, avagy nálunk érlelődik meg először, hogy mi is a gondjuk.

Fontosak ezek a beszélgetések, de gyakran hárman is dolgozunk egy szobában, s ez a körülmény nem feltétlenül alkalmas a bizalmas, őszinte légkör megteremtéséhez. A bírák sem értik meg, miről lehet egy óra hosszágú társalogni a pártfogóval. Rengeteg dolog szóba kerül. A lényeg, hogy beszéltessek kliensünket. Ezt az egy-két évet, amíg együtt munkálkodunk, arra kell felhasználnom, hogy megtanítsam az önálló ügyintézésre, élete önálló irányítására.

Vannak ügyfelek, akik nem képesek, és szellemi állapotuk okán nem is lesznek soha alkalmasak az önállóság elsajátítására.

A szakképzés megoldatlan kérdés

Az esetek kilencven százalékában az emberből véletlenül lesz pártfogó, hiszen Magyarországon nincs ilyen képzés, s olyan fórum sem létezik, ahol valaki hallhatna arról, mit kell csinálnia egy hivatásos pártfogónak. Nincs lehetőség a tudatos szakmai felkészülésre. Legtöbbünket ide vetett az élet. Aztán vagy megtetszett, vagy nem. Korábban sok joghallgató végzett pártfogói tevékenységet az egyetem mellett, mert az adminisztratív munkához képest ez előrelépésnek számított. S nagyon jó előtanulmány a bírói, ügyészi hivatáshoz.

Jómagam nem szerettem a korábbi munkámat, s úgy gondoltam, amint olyan álláslehetőségről értesülök, amely tetszene, eljövök. Mikor először hallottam erről, fogalmam sem volt, mi fán terem a hivatásos pártfogó.

Ugyanakkor egyfelől „nem éri meg” pártfogónak lenni, mégpedig azért, mert meglehetősen kevés a sikerélmény. Illetve vannak sikerek, de azok nagyon apró örömek. Aki pedig nem képes arra, hogy ezeket észrevegye, állandó kudarcban lesz része. Frustrálttá válik, s nem tud tartósan eredményes munkát végezni.

Alapvetően igen érdekes dolog emberekkel foglalkozni. Egyetlen nap leforgása alatt akár tíz fővel is. Ez időnként már annyira fárasztó, hogy este szinte nincs erőm a

családomhoz szólni. Mindegyik kliens más-más problémával érkezik, s a velük való kommunikáció más-más stílust követel meg tőlünk is. Bizony kimerítő ez a fokozott koncentrációs állapot. Akiben pedig nincs együttérzés, empátia, azt előbb-utóbb kinézik innen, legelőször is az ügyfelek.

Ahhoz, hogy alternatív büntetéseket szabhasson ki a bíróság, feltétlenül meg kellene erősíteni a pártfogói rendszert. Növelni kéne a hálózatot, s bővíteni a jogosítványokat. A szakképzés is megoldatlan kérdés. Ez rengeteg pénzt kíván. Ám fontos, hogy hatékonyabban segíthessünk, hatékonyabban felügyelhessünk. *Átfogó reformra van szükség! Mert az kevés, ha csak toldozzák-foldozzák a meglévő jogszabályokat! A mi feladatunk lenne a valódi bűnmegelőzés.* Mégis bármikor, bárhol beszélnek is a bűnmegelőzésről, soha, sehol nincs ott egyetlen pártfogó sem. Meghívás híján. Úgy tűnik, mintha a kialakult helyzetért minket hibáztatnának, holott meggyőződésem, hogy a pártfogók mindegyike lelkiismeretesen dolgozik, ám, ha nincs a kezében eszköz, akkor ennél többre képtelen.

Meg kellene oldani például azt, hogy a munkaadókat törvényi szinten kedvezményben részesítsék. A másik kiemelt gond a lakásprobléma. Ami persze nem azt jelenti, hogy a pártfogó ügyfelének automatikusan összkomfortos lakást biztosítson. Igaz, működnek hajléktalanszállók, de a szabaduló itt nem kezdhet új életet. Mi több, a szállók üzemeltetői is tartanak attól, hogy a még nem büntetett előéletű hajléktalant esetleg kriminalizálnák a priusszal rendelkező emberek. Az lenne a megoldás, ha a pártfogók kezelésében átmeneti szállók működnének régióként, ahol is megfelelő házirenddel és felügyelettel élhetnének a szabadulók és az alternatív büntetés alatt állók. Utóbbiaknál sokszor az is létfontosságú, hogy elszakadjanak a nem jó irányba befolyásoló családi környezettől. A szállón szociális munkások foglalkoznának velük.

Lényeges lenne, hogy a pártfogó programokat szervezhessen klienseinek. Klubokat működtethessünk az alkohol, a drog miatt bünt elkövetők lelki, erkölcsi épülésére. Nem a pártfogó vezetné az ott folyó munkát, mi csak szerveznénk, koordinálnánk. Sok fiatal felnőtt nem tudja értelmesen megszervezni a szabad életét. Célszerű lenne megtanítani őket a színházba, művelődési házba járás kultúrájára, mert maguktól ezt nem tudhatják, nem sajátítják el.

Nincs bűnmegelőzési törvény

– 1997-98 folyamán tagja voltam egy munkabizottságnak, amely az Igazságügyi Minisztérium keretében működött, s amelyben az utógondozás mint sarkalatos probléma merült föl. Kérdésként fogalmazódott meg az is, hogy a jövőben a pártfogó felügyelet intézménye milyen szervezeti keretek között működjk. *Az utógondozás, a pártfogói felügyelet olyan összetett feladatkör, amely a bűnmegelőzés eszközeként fogható föl, s megérett a helyzet arra, hogy a bűnmegelőzés egyéb elemeivel együtt e szegmenst is egy bűnmegelőzési törvényben szabályozza a magyar parlament* – mondta *Heidrich Gábor*, a Csongrád Megyei Bíróság elnöke, hajdani pártfogó. Bűnmegelőzési törvényünk azonban ebben a pillanatban sincsen. Sőt, már az említett bizottság is úgy határozott, nem tesz javaslatot a törvényre, mert aligha talál nyitott fülekre e törekvés.

1976-tól a hivatásos pártfogók a pártfogás alá helyezett személyek, illetőleg az utógondozottak segítségét, támogatását és ellenőrzését végezték. Az ellenőrzés húsz-huszonöt százalékban tartozott feladataik közé, leginkább azonban a támogatásban vettek részt. Erre nagyobb volt a lehetőség abban az időszakban, mert elindult egy társadalmi folyamat. Volt munkahely, de az más kérdés, mennyire használták ki ezeknek az embereknek a munkaerejét. A pártfogoltat el lehetett helyezni a munkásszállókon. Akadtak emberek a bírósági pártfogókon kívül, akik szívesen foglalkoztak az utógondozottakkal. Ők voltak a társadalmi pártfogók, és a munkahelyi megbízottak. Közreműködtek a programban az akkori tanácsok, a rendőrség és a bv. intézetek.

Hatalmas változás következett be a rendszerváltozás során. Az eszköztár tulajdonképpen kiürült. Sokan azt a következtetést vonták le ebből, hogy maga a pártfogói felügyelet rendszerének megújítása már nem folyhat tovább bírósági keretek között, hanem törvényi szabályozással megyei, regionális szervezeteket kellene létrehozni. Egységesítendő továbbá a fiatal- és felnőtt korúak utógondozása. Pontosabban egy „cégen” belül érdemes ezt megoldani, még akkor is, ha más szakmai feladatot jelent egyik is, másik is. A régiók irányítása az Igazságügyi Minisztérium hatáskörébe tartozna, hiszen alapvetően állami feladatról és érdekről van szó. Ebben a törvényben pontosan meg kellene határozni, hogy a különböző állami szerveknek e munkában milyen feladataik lesznek. Csak úgy lehet jól végezni e tevékenységet, ha az önkormányzat, a gyámhatóság, a rendőrség, a bv. számonkérhető kötelezettségeket vállalva vesz részt benne. A pártfogói szervezet nem integrálható sem a rendőrség, sem a büntetés-végrehajtás keretébe, még annak ellenére sem, hogy a pártfogók ma is foglalkoznak bizonyos büntetés-végrehajtási feladatokkal, nevezetesen a közérdekű munka végrehajtásánál, mint ellenőrzők. Egyáltalán mindenféle hatalmi szervtől le kellene választani a pártfogói felügyelet rendszerét.

A pártfogó nem szociális munkás

– A munkabizottságban már akkoriban szóba került a pártfogói szakma oktatásának mikéntje. Vita is fakadt, fakad ebből bőven. A vita alapja, hogy szociális munkás-e a hivatásos pártfogó vagy nem. Ebben teljesen eltérnek az álláspontok. Szerintem a hivatásos pártfogó nem szociális munkás. A pártfogói feladatokat nem helyes szociális kérdéssé puhítani, azaz nem lehet szociális munkást képző intézetekben oktatni e szakmát. Valamelyik felsőoktatási intézményben kellene képezni a hivatásos pártfogókat. Tanulhatnának az érdeklődők pedagógiát, rendőrségi munkát, pszichológiát, jogi- és persze szociális munkási ismereteket is. Komplexitásra kell törekedni. Ahhoz, hogy az oktatás megindulhasson, elengedhetetlen, hogy egy komoly utógondozási rendszer bontakozzon ki Magyarországon, mert a jelenlegit senki nem veszi komolyan. Kevés a pártfogó, az oktatásukat önmagában nincs értelme megszervezni. Több ezer olyan emberre lenne szükség, aki ezt a szakmát sok járulékos feladattal együtt végezné.

Az ellenőrzésről még annyit: ha a büntetés-végrehajtást liberalizáljuk, azaz a fogvatartottat, mondjuk, az evsz. adta lehetőségek szerint kiengedjük a börtönből, akkor egy fejlettebb pártfogói szervezetnek kell a háttérben állnia, hiszen előbb-utóbb ki kell

jönniük az elítélteknek a börtön négy fala közül, hogy lépést tarthassanak a gyorsan változó világgal. S ha kijönnek, akkor várni kell, s el kell kísérni őket a családhoz, hogy kiderüljön, valóban van-e kihez menniük, s ha az előzetes információk ellenére még sincs, akkor kézen kell fogni, és vissza kell kísérni őket a bv. intézetbe, nehogy valami meg gondolatlanságot kövessenek el. A körültekintő háttérmunkával megelőzhetőek lennének a büntetés-félbeszakításon vagy az evsz.-en elkövetett bűncselekmények.

Minden bírónak hasznára válna, ha az ítélezési eljárás alatt pártfogók környezet-tanulmányai rendelkezésükre állnának, legalábbis azoknak az embereknek az ügyében, akik már voltak pártfogói felügyelet alatt. Sokszor az sem derül ki egy-egy tárgyalás során, hogy a bíróság előtt álló ember korábban volt-e már utógondozott, vagy helyezték-e már pártfogói felügyelet alá. Egy jó környezettanulmányból a büntetőbíró akár a büntetés kiszabásánál is le tudna vonni bizonyos következtetéseket az enyhítő avagy a súlyosító körülmények vonatkozásában. A családi viszonyok ismerete például csak a pártfogótól várható el.

Sajnos efféle adatok híján fordulhat elő, hogy egy hatvanhét százalékos rokkantat közérdekű munkára ítélnék. Még sorolhatnám a gondokat, ha lenne, aki figyelemre érdemesítené azokat...

Novák Valentin